

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนบ้านบางเหริ่งใต้ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

สุจิตราภรณ์ จุสปาโล¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการออกแบบรายการนำเที่ยวที่เชื่อมโยงไปยังแหล่งเรียนรู้ในตำบลบางเหริ่งใต้ จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีการศึกษาจากการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้นำชุมชน ชุมชน และผู้ประกอบการ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนารายการนำเที่ยวบนฐานการรักษาวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเชิงอนุรักษ์นวัตกรรมการท่องเที่ยว เพื่อเสริมสร้างรายได้ให้ชุมชนทั้งแบบไปกลับและค้างคืนเพื่อรองรับการเปิดการท่องเที่ยวอาเซียนและสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล

คำสำคัญ : 1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร. 2. บางเหริ่งใต้. 3. จังหวัดสงขลา.

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อีเมล sujitra@hu.ac.th

Community-based Agro-tourism Management at South Bang Rieang Community, Khuan Nieng District, Songkhla Province

Sujitraporn Jussapalo²

Abstract

This study aimed to investigate the potential of agro-tourism management and tourist program design which is related to the learning sources in South Bang Rieang, Songkhla Province. The data were obtained from interviews, focus group discussions and brainstorming ideas from the community leaders, local people, and entrepreneurs. This study found that South Bang Rieang is a potential agro-tourism destination. It could develop varieties of travel programs based on cultural preservation, folk wisdom and self-sufficiency both for one-day and overnight trip in all seasons. It could be an alternative travel destination for ASEAN tourism campaign.

Keywords: 1. Agro-tourism. 2. South Bang Rieang. 3. Songkhla Province.

² Assistant Professor at Hat Yai Business School, Hat Yai University, Songkhla Thailand. E-mail address: sujitra@hu.ac.th

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยมีทิศทางการเจริญเติบโตที่มีการเกษตรเป็นรากฐานสำคัญด้วยวิถีการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่รวมทั้งวิถีวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งเป็นอารยธรรมที่ได้รับการสั่งสมและสืบทอดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง วัฒนธรรมด้านการเกษตรของไทยเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งของประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรหลากหลาย ประชาชนภายในประเทศสามารถอยู่อย่างมีความสุขบนฐานของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง การเกษตรของประเทศไทยมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย เกษตรกรมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการผลิตพืชผักผลไม้ และการเลี้ยงสัตว์ได้อย่างมีคุณภาพและสามารถผลักดันให้ผลผลิตทางการเกษตรเหล่านั้นเป็นสินค้าส่งออกหรือเป็นครัวระดับโลกได้อย่างภาคภูมิใจ นอกจากนี้การเกษตรยังสามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมหรือรูปแบบการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวและผู้ผลิตได้พบปะกันโดยตรงลูกค้าสามารถสัมผัสการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ได้อย่างใกล้ชิด

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro-tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่นำกิจกรรมการเกษตรมาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ทางการเกษตรและชื่นชมทัศนียภาพที่โดดเด่นของชนบท (Hall and Jenkins, 1998) บางครั้งมีลักษณะเช่นเดียวกับการท่องเที่ยวชนบท (rural tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งในกระบวนการพัฒนาชนบทเป็นการเชื่อมโยงระหว่างการเกษตรและการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและการจัดสรรผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสังคม (Jan and Karel, 2004) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา เนื่องจากการเกษตรยังเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาชนบท (Akpınar et al., 2005) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีลักษณะเด่นคือการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ วิถีการดำรงชีวิตของเกษตรกรที่มีการผสมผสานกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนไปถึงการที่จะทำให้ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนเกษตรเพื่อการเรียนรู้ และศึกษาหาประสบการณ์ความรู้ในเรื่องของการเกษตรกรรมนับได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้ทั้งความเพลิดเพลินและความรู้กลับไปประยุกต์ใช้หรือประกอบอาชีพได้เหนืออื่นใด นี่คือการได้ทวนกลับไปค้นหา เรียนรู้ เข้าใจ ภาคภูมิใจกับอาชีพเกษตรกรรมรากฐานของแผ่นดินไทยที่เปี่ยมไปด้วยคุณค่าภายใต้แนวคิด ปรัชญา องค์ความรู้ ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเกษตรกรไทยได้สัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบทชนบทรอบนิยาม วัฒนธรรมนิยม ประเพณี รูปแบบกิจกรรม และการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่หลากหลาย รวมทั้งวิถีดั้งเดิมจนถึงการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงท่ามกลางทัศนียภาพธรรมชาติที่สวยงาม บริหารจัดการโดยเกษตรกร

ชุมชนบ้านบางเหริ่ง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนเกษตรกรรม โดยแท้ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ยึดอาชีพทำการเกษตรแบบยังชีพชาวบางเหริ่งทำการเกษตรแบบพอเพียงมาตั้งแต่ในอดีตมีวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแต่ละครอบครัวปลูกผักกันไม่มาก ประมาณครอบครัวละ 1-2 ไร่ คือการปลูกพืชผักไว้ข้างบ้านเพื่อบริโภคส่วนที่เหลือจะนำไปขายเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว เป็นชุมชนหนึ่งที่ยังคงยึดปรัชญาการปลูกผักปลอดสารพิษ โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคและผู้ผลิตเป็นหลัก ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการดูแลศัตรูพืช เช่น การดักจับแมลงด้วยน้ำมันเครื่อง การใช้น้ำหมักชีวภาพ เนื่องจากชาวบ้านตระหนักดีถึงสุขภาพของผู้บริโภคส่วนนี้จึงทำให้ผักบางเหริ่งมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักขึ้นของจังหวัดสงขลา การพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเป็นแนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบางเหริ่ง จังหวัดสงขลา เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ วิธีการดำรงชีวิตของเกษตรกรที่มีการผสมผสานกิจกรรมต่าง ๆ และนำความรู้กลับไปประยุกต์ใช้หรือประกอบอาชีพในเรื่องของการเกษตรกรรมได้ เหนืออื่นใดนี้คือการได้หวนกลับไปค้นหาเรียนรู้เข้าใจ ภาควิชาภูมิศาสตร์เกษตรกรรม อันเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์วิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบางเหริ่งจังหวัดสงขลา
2. เพื่อออกแบบรายการนำเที่ยวที่เชื่อมโยงไปยังแหล่งเรียนรู้ในตำบลบางเหริ่งจังหวัดสงขลา

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาคั้งนี้ ได้จำแนกขอบเขตการศึกษาออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนบางเหริ่ง จังหวัดสงขลา ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างทีมวิจัย ชุมชนในท้องถิ่น เทศบาลตำบลบางเหริ่งและนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องตามบริบทของชุมชน
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษาคั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่ในหมู่ที่ 5 บ้านบางเหริ่งใต้ ตำบลบางเหริ่ง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งสิ้น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชนในพื้นที่ จำนวน 10 คน กลุ่มที่ 2 ประชาชนในพื้นที่ จำนวน 50 คน กลุ่มที่ 3 หน่วยงานของรัฐในพื้นที่จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 4 ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่จำนวน 10 คน

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รายละเอียดและขั้นตอนในการวิจัยประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาศักยภาพด้านการจัดการและการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและจัดประชุมคณะทำงานเพื่อศึกษาศักยภาพในการจัดการและการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันถึงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ความหมายของดัชนีชี้วัดแต่ละตัวและเกณฑ์การศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาศักยภาพในการดึงดูดใจและการรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและจัดประชุมคณะทำงาน เพื่อศึกษาศักยภาพในการดึงดูดใจและการรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทำความเข้าใจความหมายของดัชนีชี้วัดแต่ละตัวและเกณฑ์การศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 ออกแบบรายการนำเที่ยวที่เชื่อมโยงไปยังแหล่งเรียนรู้ในตำบลบางเหริ่ง โดยการจัดประชุมระดมความคิดเห็นผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือในการวิจัย

แบบศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แบบศึกษาศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แบบศึกษาศักยภาพในการดึงดูดใจและแบบศึกษาศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้วิจัยได้ประยุกต์ตัวชี้วัดมาจากแนวคิดตามมาตรฐานของ Department of Agricultural Extension (2011)

แบบศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย 10 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) สื่อหลากหลายประเภทสำหรับให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และวีดิทัศน์ เป็นต้น 2) มาตรการในการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น มาตรการอพยพ เส้นทางหนีไฟ เป็นต้น 3) การแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวชัดเจน 4) ความพร้อมของ

บุคลากรแหล่งท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามมาตรการรักษาความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด ตลอดจนมีความพร้อมในการรับมือกับเหตุการณ์ฉุกเฉินตลอดเวลา 5) การรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 6) การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน 7) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว 8) การท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในท้องถิ่น 9) บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถถ่ายทอดข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว 10) การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในแหล่งท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ

แบบศึกษาศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย 10 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) การบริการนักท่องเที่ยว 2) ทักษะการให้บริการ 3) การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว 4) ความรู้และทักษะของผู้ให้บริการข้อมูล 5) ความสุภาพ ความมีน้ำใจในการให้บริการ แก่นักท่องเที่ยว 6) การสร้างความน่าเชื่อถือของแหล่งท่องเที่ยว 7) ความเสมอภาคในการให้บริการ 8) กระบวนการให้บริการมีลำดับขั้นตอน 9) เทคนิคการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว 10) ความเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยว และตอบสนองอย่างทันที่

แบบศึกษาศักยภาพในการดึงดูดใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) แหล่งท่องเที่ยวมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ 2) แหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจด้านพืชพันธุ์ หรือสัตว์ที่พบเจอในแหล่ง 3) แหล่งท่องเที่ยวมีทัศนียภาพโดยรอบที่สวยงาม 4) แหล่งท่องเที่ยวมีวิถีชีวิตเกษตรที่น่าสนใจ 5) มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจภายในแหล่งท่องเที่ยว

แบบศึกษาศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย 15 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ที่พัก (บ้าน เติร์ท/สถานที่ต้อนรับ) เพียงพอต่อความต้องการ 2) ห้องน้ำที่อนุญาตให้ใช้ (ห้องน้ำสาธารณะ/ห้องน้ำชาวบ้าน) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว 3) จุดบริการอาหาร (ร้านอาหาร จุดซื้อขายอาหาร จุดบริการจัดหาอาหาร บริการนักท่องเที่ยว) เพียงพอต่อความต้องการ 4) ที่จอดรถเพียงพอต่อความต้องการ 5) จุดแวะซื้อสินค้าเกษตร/ศูนย์รวมสินค้าการเกษตร กระจายอยู่ตามบริเวณสำคัญภายในแหล่งท่องเที่ยว 6) สิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้พิการ 7) ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา รองรับความต้องการ 8) บ้ายบอกทางและป้ายสื่อความหมายตามบริเวณที่สำคัญ 9) จุดบริการการเดินทาง (ทางบกและทางน้ำ) ตั้งอยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยว 10) สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม 11) ถนนหนทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวก 12) กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อม 13) กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบบเชิงลบต่อวัฒนธรรม 14) กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบบเชิงลบต่อสังคม 15) กิจกรรมการท่องเที่ยว

ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากแบบศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเรียบเรียงและนำเสนอตามข้อเท็จจริง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ 2 ข้อ มีดังนี้

1) ศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลบางเหียง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดประชุมระดมความคิดเห็น ประชาชนในพื้นที่วิจัย ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการธุรกิจและเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ โดยใช้ดัชนีในการวัดศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้คือ

1.1) ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพบว่า ชุมชนยังไม่มีความพร้อมด้านระบบสื่อความหมาย ทั้งที่เป็นตัวบุคคล และสื่อต่างๆ ที่ให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ วิทยุทัศน์ และเว็บไซต์ ไม่มีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น มาตรการอพยพ เส้นทางหนีไฟ รวมถึงยังไม่มีแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวชัดเจน และไม่มีความพร้อมของบุคลากรแหล่งท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามมาตรการรักษาความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด ตลอดจนมีความพร้อมในการรับมือกับเหตุการณ์ฉุกเฉินตลอดเวลา ส่วนประเด็นการรวมกลุ่ม ในหลายหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมอื่น ๆ กลุ่มที่สำคัญเป็นกลุ่มออมทรัพย์ แต่อย่างไรก็ตามพบว่ายังไม่มี การรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ยังไม่มีกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยชุมชน ทำให้ชุมชนยังไม่ได้สร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่คอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ส่วนการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในท้องถิ่นก็ยังไม่เห็นกัน ไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงยังไม่มี การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในแหล่งท่องเที่ยว แต่พบว่าหลายหมู่บ้านมีการพัฒนาที่สาธารณะของชุมชนในช่วงวันที่หยุดที่สำคัญ เช่น วันพ่อ วันแม่ เป็นต้น

1.2) ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า ส่วนใหญ่ ยังไม่มีศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในเรื่องการบริการ นักท่องเที่ยว ทศนคติดการให้บริการ การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว ความรู้และทักษะของ ผู้ให้บริการข้อมูล การสร้างความน่าเชื่อถือของแหล่งท่องเที่ยว ความเสมอภาค

ในการให้บริการ กระบวนการให้บริการมีลำดับขั้นตอน เทคนิคการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว ความเข้าใจในความต้องการของนักท่องเที่ยวและตอบสนองอย่างทันท่วงที ยกเว้นในเรื่องความสุภาพความมีน้ำใจในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถพบเห็นได้ง่ายในชุมชนบางเหียง

1.3) ศักยภาพในการดึงดูดใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่าแหล่งท่องเที่ยวมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์มาก มีศักยภาพการดึงดูดใจมากแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนบางเหียง มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์มากที่สุดโดดเด่นคือ ระบบนิเวศทางทะเลสาบสงขลา และระบบนิเวศบนฝั่งโดยเฉพาะเรื่องฟาร์มทะเล แหล่งท่องเที่ยวโดยรอบชุมชนมีทัศนียภาพ สวยงามมีความเป็นธรรมชาติ และมีวิถีชีวิตชนบทสามารถย่อนเวลาหาอดีตเป็นชุมชน ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ Pramahathongma Baitubtim (2007) ได้กล่าวว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องเริ่มจากการมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ และชุมชนต้องทำการเกษตรอย่างต่อเนื่องโดยมีจุดเด่นทางเอกลักษณ์ที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวรวมทั้งการให้ความรู้และความสนุกสนานเพลิดเพลิน หากท่านได้เดินทางมาท่องเที่ยวที่นี่ ประเด็นสำคัญที่นี่เป็นแหล่งผลิตพืชผักที่สำคัญ ท่านจะชมแปลงการปลูกพืชผักต่าง ๆ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจเนื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม ได้แก่ การรับประทานอาหารแบบปิ่นโตร้อยชั้น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของที่นี่ หากมีแขกจากภายนอกชุมชนมาทำกิจกรรมร่วมกับแกนนำชุมชนก็จะประสานงานร่วมกับชาวบ้านให้นำปิ่นโตหรือที่ภาษาใต้เรียกว่า “ชั้น” โดยชาวบ้านนำอาหารใส่ปิ่นโตมาคอยต้อนรับแขกผู้มาเยือน

1.4) ศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่าพื้นที่ตำบลบางเหียงมีบ้านพักที่รองรับนักท่องเที่ยวจำนวนไม่มากนัก อันเนื่องจากในพื้นที่มีการพัฒนาชุมชนในหลายเรื่องแต่เรื่องการท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชนยังเป็นเรื่องที่ใหม่มาก โดยพบว่าในพื้นที่หมู่ 12 บ้านโคกเมืองมีบ้านพักหรือโฮมสเตย์ จำนวน 12 หลัง ซึ่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 120 คน

ตารางที่ 1 ผลประเมินศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนบ้านบางเหริยงใต้
อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

ดัชนี	ประเมินศักยภาพ	
	มี	ไม่มี
1. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร		
1.1 สื่อหลากหลายประเภทสำหรับให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว		✓
1.2 มาตรการในการรักษาความปลอดภัย		✓
1.3 การแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวชัดเจน		✓
1.4 ความพร้อมของบุคลากรแหล่งท่องเที่ยว		✓
1.5 การรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม		✓
1.6 การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน		✓
1.7 กิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว		✓
1.8 การท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในท้องถิ่น		✓
1.9 บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถถ่ายทอดข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว		✓
1.10 การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในแหล่งท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ		✓
2. ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร		
2.1 การบริการนักท่องเที่ยว		✓
2.2 ทัศนคติการให้บริการ		✓
2.3 การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว		✓
2.4 ความรู้และทักษะของผู้ให้บริการ		✓
2.5 ความสุภาพ ความมีน้ำใจในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	✓	
2.6 การสร้างความน่าเชื่อถือของแหล่งท่องเที่ยว		✓
2.7 ความเสมอภาคในการให้บริการ		✓
2.8 กระบวนการให้บริการมีลำดับขั้นตอน		✓
2.9 เทคนิคการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว		✓
2.10 ความเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยว		✓
3. ศักยภาพในการดึงดูดใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร		
3.1 แหล่งท่องเที่ยวมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์	✓	
3.2 แหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจด้านพืชพันธุ์หรือสัตว์ที่พบเจอในแหล่ง	✓	
3.3 แหล่งท่องเที่ยวมีทัศนียภาพโดยรอบที่สวยงาม	✓	

ตารางที่ 1 ผลประเมินศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนบ้านบางเหริ่งใต้ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา (ต่อ)

ดัชนี	ประเมินศักยภาพ	
	มี	ไม่มี
3.4 แหล่งท่องเที่ยวมีวิถีชีวิตเกษตรที่น่าสนใจ	✓	
3.5 กิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจภายในแหล่งท่องเที่ยว	✓	
4. ศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร		
4.1 ที่พักเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	✓	
4.2 ห้องน้ำที่อนุญาตให้ใช้ เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว		✓
4.3 จุดบริการอาหารเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว		✓
4.4 ที่จอดรถเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	✓	
4.5 จุดแวะซื้อสินค้าเกษตรภายในแหล่งท่องเที่ยว		✓
4.6 สิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้พิการ		✓
4.7 ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา รองรับความต้องการ		✓
4.8 ป้ายบอกทางและป้ายสื่อความหมายตามบริเวณที่สำคัญ		✓
4.9 จุดบริการอยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยว		✓
4.10 สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม	✓	
4.11 ถนนหนทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวก		✓
4.12 กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม		✓
4.13 กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม		✓
4.14 กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสังคม	✓	
4.15 กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อ เศรษฐกิจ	✓	

2) ผลการออกแบบรายการนำเที่ยวที่เชื่อมโยงไปยังแหล่งเรียนรู้ในตำบลบางเหริ่ง จังหวัดสงขลา ผู้เข้าร่วมประชุมได้ตัดสินใจร่วมกันเลือกการท่องเที่ยวมาพัฒนาชุมชนของตน ซึ่งสอดคล้องกับ Sinth Sarobol (2003) ได้กล่าวว่า การดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ประชาชนทุกคนล้วนเป็นเจ้าของทรัพยากร การจะนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นต้องผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของคนในท้องถิ่น โดยเริ่มจากการประชุมระดมความคิดเห็น วางแผน ตัดสินใจ กำหนดแนวทางดำเนินงาน ประเมินผลงาน และรับผลประโยชน์ร่วมกัน การตัดสินใจ

โดยนำหลักการการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของกรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทยที่ได้ร่วมกันประเมินมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการออกแบบรายการนำเที่ยวที่เชื่อมโยงไปยังแหล่งเรียนรู้ในตำบลบางเหียงทั้งหมดพร้อมอัตราค่าบริการนำเที่ยว ผลของการหารือร่วมกันสามารถสรุปรูปแบบรายการนำเที่ยวได้ดังนี้

รายการนำเที่ยวที่ 1 : ครึ่งวัน ศึกษาเรียนรู้การปลูกผักปลอดสารพิษ ณ หมู่ที่ 5 บ้านบางเหียงใต้/ชมและเลือกซื้อสินค้าเกษตร/อาหารว่างและเครื่องดื่ม 1 มื้อ อัตราค่าบริการ 200 บาทต่อคน

รายการนำเที่ยวที่ 2 : หนึ่งวัน ศึกษาเรียนรู้การปลูกผักปลอดสารพิษ ณ หมู่ที่ 5 บ้านบางเหียงใต้/การปลูกผักไฮโดรโปนิคส์ หมู่ที่ 3 บ้านบางเหียง/รับประทานอาหารเที่ยงกับอาหารร่อยอย่างร่วมกับชาวบ้าน หมู่ที่ 12 บ้านโคกเมือง และมุ่งหน้าสู่ฟาร์มทะเลเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาบ้านโคกเมือง เจ้าของรางวัลลูกโลกสีเขียวทางด้านอนุรักษทรัพย์ากรธรรมชาติ รางวัลยอดเยี่ยมคนต้นแบบ รางวัลชุมชนอนุรักษ์ธรรมชาติ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อัตราค่าบริการ 400 บาทต่อคน

รายการนำเที่ยวที่ 3 : หนึ่งวัน เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น/การเลี้ยงปลาจุก/การผลิตน้ำส้มควันไม้/การเลี้ยงผึ้ง/การเลี้ยงไก่ชน หมู่ที่ 10 บ้านคลองคล้า จังหวัดสงขลา/การปลูกผักไฮโดรโปนิคส์ หมู่ที่ 3 บ้านบางเหียง/อาหารกลางวัน 1 มื้อ/อาหารว่างและเครื่องดื่ม 2 มื้อ อัตราค่าบริการ 400 บาทต่อคน

รายการนำเที่ยวที่ 4 : สองวันหนึ่งคืน ศึกษาเรียนรู้พื้นที่การเกษตรพอเพียงตำบลบางเหียง จังหวัดสงขลา ศึกษาเรียนรู้การปลูกผักปลอดสารพิษบ้านบางเหียง หมู่ที่ 5 บางเหียงใต้/พื้นที่การเกษตรพอเพียง/สักการะทวดหลักเมืองบ้านโคกเมือง/ฟาร์มทะเล หมู่ที่ 10 บ้านโคกเมือง/การเลี้ยงผึ้ง/การเลี้ยงหมูป่า/การเลี้ยงปลาจุก/การเลี้ยงไก่ชน/การผลิตน้ำส้มควันไม้/การทำอุปกรณ์โนราห์ ณ หมู่ที่ 10 บ้านคลองคล้า/ชมและเลือกซื้อสินค้าพื้นเมือง/อาหารกลางวัน 1 มื้อ (กิจกรรมอาหารร่อยอย่าง)/อาหารว่างและเครื่องดื่ม 2 มื้อ/พักแบบโฮมสเตย์และอาหารเช้า 1 มื้อ อัตราค่าบริการ 600 บาทต่อคน

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่าศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรพอเพียง ชุมชนบ้าน บางเหียงใต้ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา มีศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนา

รายการนำเที่ยวบนฐานการรักษาวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเชิงอนุรักษ์บนวิถีความพอเพียงเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ Teppagom Na Songkhla (2011) ได้กล่าวว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีมูลค่าและคุณค่าที่สูงขึ้นนั้นต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มุ่งเน้นการทำเกษตรรวมถึงรักษาวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนจะนำไปสู่ความยั่งยืนและการพึ่งพาตนเองได้และผลการออกแบบรายการนำเที่ยวที่เชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงในตำบลบางเหริ่ง จังหวัดสงขลา มี 4 รายการทั้งแบบไปกลับและค้างคืนเพื่อรองรับการเปิดการท่องเที่ยวอาเซียนและสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล การเดินทางตามเส้นทางนี้ได้เพียงเพื่อการกระตุ้นสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าในมิติเชิงสังคม ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้มีโอกาสสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ วิธีการดำรงชีวิตของเกษตรกรที่มีการผสมผสานกิจกรรมต่างๆ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะด้านการเตรียมความพร้อมของชุมชน ดังนี้ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารหน่วยงานของรัฐในชุมชน ควรสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว ควรมีนโยบายงบประมาณและบุคลากรเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนซึ่งสอดคล้องกับ Warunee Ketsa-ard (2011) ได้กล่าวว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจำเป็นต้องมีปัจจัยเบื้องต้น 3 ประการ คือ ได้แก่ แรงจูงใจ ความพร้อม และความต้องการของคนในท้องถิ่น โดยได้รับความร่วมมือจากชุมชน องค์กรธุรกิจและประชาชน ดังนั้น การกำหนดเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การทดลองโปรแกรมทัวร์และการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการให้เกิดกลไกการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนได้นั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน เพื่อนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดคุณค่าแก่ทรัพยากรเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนด้านศักยภาพการบริการนั้นชุมชนควรพัฒนาทักษะประสบการณ์ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอบรมเชิงปฏิบัติการการทดลองจัดการท่องเที่ยวจริง ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ Sayamol Chairatanaudomkul (2006) และThritsawan Nonthaphut and Jawanit Kittitornkool (2004) ได้กล่าวว่าในช่วงเริ่มต้นของการวิจัย ชุมชนขาดความรู้และความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระยะต่อมาสมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การทดลองจัดการท่องเที่ยวและการจัดประชุมระดมความคิดทำให้เกิดกระบวนการคิดและวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกันและพัฒนาทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมเกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ จนปัจจุบันชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากธนาคารเกษตรและสหกรณ์ จำกัด ขอขอบคุณคณะผู้บริหาร มหาวิทยาลัยมหาดไทย นายกเทศบาลตำบลบางเหียง รองนายกเทศบาลตำบลบางเหียง ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน ชุมชนบางเหียง และผู้ทรงคุณวุฒิ ในการให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นในการจัดทำรายงานการวิจัย

๑๑๑๑๑ ๑๑๑ ๑๑๑๑๑

References

- Akpinar, N. I., Talay, C. C., and Gundus, S. (2005). Rural Women and Agrotourism in the Context of Sustainable Rural Development: A Case Study from Turkey. **Environment Development and Sustainability**, 6(4): 473 - 486.
- Baitubtim, P. (2007). **The Participation of Community in Developing for sustainable agro-tourism : A Case Study of Khlong Maha Sawat Phutthamonthon District, Nakhon Pathom Province** (การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: คลองมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม). Master's dissertation, Krirk University, Bangkok, Thailand.
- Chairatanaudomkul, S. (2006). The Potential Development of Local People in Systeematic and Sustainable Tourism Management along the Pasak River, Sao Hai District, Saraburi Province (การพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตามลำน้ำป่าสักของอำเภอเสนาให้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน). **Journal of International and Thai Tourism**, 3(2): 122.
- Department of Agricultural Extension. (2011). **The Potential Agro-tourism Resources of Self-sufficiency** (การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง). [Online]. Retrieved January 15, 2013 from <http://www.cdoae.doae.go.th/53/> html.
- Hall, C. M. and Jenkins, J. (1998). Rural tourism and recreation policy dimensions. In **Tourism and Recreation in Rural Areas**, edited by R. Butler, C. M. Hall and J. Jenkins. Chichester, UK: John Wiley.
- Jan, H. and Karel, S. (2004). **Agrotourism in the Context with the Rural Development**. Czech University of life Sciences Prague. [Online] Retrieved July 30, 2009 from www.czu.cz.
- Ketsa-ard, W. (2011). **Potential Assessment of Agro-tourism in Thawi Watthana District, Bangkok Metropolis** (การประเมินศักยภาพท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่เขตทวีวัฒนา จังหวัดกรุงเทพมหานคร). Master's dissertation, Mahidol University, Bangkok, Thailand.
- Na Songkhla, T. (2011). Relationship between Forms of Agro-tourism Activities

- and Usage of Local Agricultural Resources: A Case Study of Changklang Agro-tourism, Nakhon Si Thammarat Province (ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน : กรณีศึกษาท่องเที่ยวเชิงเกษตรข้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช). **MIS Journal of Naresuan University**, 6(2): 1-13.
- Nonthaphut, T. and Kittitornkool, J. (2004). The Development of the Learning Process of Community-based Ecotourism Management: A Case Study of Khao Hua-Chang Community Forest, Tambon Tamot, Amphoe Tamot, Changwat Phattalung (การพัฒนาระบบการเรียนรู้โดยชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง). **Songklamakarin Journal of Social Sciences and Humanities**, 10(1): 64-82.
- Sarobol, S. (2003). **Community Based Tourism: Concept and Experience in NorthThailand** (การท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์ในพื้นที่ภาคเหนือ). Bangkok, Vanida Printing.

